

Kansan Sivistysrahastolle

Raportti Ruusintorpan kirjailijakuukaudesta heinäkuussa 2024

1) Luonnon- ja ajatuksen rauhaa

Heinäkuu Ruusintorpan rauhassa vilahti todella nopeasti. Jokainen päivä alkoi kunnon vesijuoksulenkillä. Seuranani siellä oli joinakin aamuina joutsen, toisina sorsat ja välillä jopa telkkä. Levollinen maisema ja luonnon rauha antoivat hyvän alun päivälle ja kirjoittamiselle.

2) Kirjoittamisen iloa

Tutkimussuunnitelman kirjoittaminen ja lähteisiin tutustuminen etenivät jo ensimmäisten viikkojen aikana todella hyvin. Emme juurikaan malttaneet ulkoilua, kylillä kaupassa käyntejä ja Savonlinnan toria lukuun ottamatta juurikaan retkeillä. On todella hienoa, että Ruusintorpassa on niin hyvä nettiyhteys. Se mahdollisti käynnit eri kirjastojen aineistoilla ja tuki hyvin kirjoittamista. Kun kuukausi oli lopuillaan, myös tutkimussuunnitelma oli niin valmis, että pystyn lähettämään sen muutamalle professorille kommenteille.

1

3) Savonranta-päivä ja puheenvuoroni

Savonranta-päivänä perinteiseen tapaan Ruusintorpan kirjailijavieraat kertoivat omasta työstään tapahtuman kävijöille. Kerroin omasta tutkimussuunnitelmastani ja siitä, miksi sosiaali- ja terveysjärjestöjen aseman tutkiminen on niin tärkeää. Näin tutkimuksestani ja sen tekemisen tärkeydestä kerroin ja toivottavasti siinä oli uutta tietoa kuulijoille:

”Olen täällä valmistelemassa tutkimussuunnitelmaa. Tutkimukseni aihe on, miten sosiaali ja terveysjärjestöjen, erityisesti lapsi- ja perhejärjestöjen, asema ja rooli muuttuvat hyvinvointialueita rakennettaessa ja samanaikaisissa järjestöjen rahoituksen mittavissa leikkauksissa.

Nyt ehkä joku teistä miettii, miksi suunnitella tutkimusta tällaisesta aiheesta. Sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat erittäin tärkeitä monien ihmisten pärjäämiselle ja tarjoavat paljon sellaista tukea ja palveluita, joita muuten ei olisi saatavissa. Erityisesti minua kiinnostaa, mitä tapahtuu lasten, nuorten ja perheiden saamalle avulle. Järjestöjen asema on vuosikymmenten aikana muuttunut. Nyt on käynnissä myös erittäin iso muutos, josta ei ole tutkimustietoa. Hyvinvointialueet perustettiin 2023 alusta ottamaan vastuu sosiaali-, terveys- ja pelastuspalvelujen järjestämisestä. Aikaisemmin järjestöt olivat tottuneet toimimaan kuntien kumppaneina. Nyt kuntien sijaan on pitänyt luoda suhteita ja yhteistyötä uusiin hyvinvointialueisiin ja niiden päättäjiin. Toinen iso muutos joka on tapahtumassa on järjestöjen rahoituksen merkittävä leikkaus vuodesta 2025 alkaen. Minua kiinnostaa tutkia, mitä näissä muutoksissa tapahtuu järjestöille ja ihmisten niiltä saavalle avulle.

Mitä ne sosiaali- ja terveysjärjestöt oikein ovat ja mitä ne tekevät?

Sosiaali- ja terveysjärjestöjä on Suomessa noin 11 000. Niistä suurimman ryhmän, 46 prosenttia, muodostavat lapsi- ja perhejärjestöt. Muita ovat mm. vammaisjärjestöt, erilaiset kansanterveysjärjestöt; diabetes, muisti, sydän, mielenterveys- ja

päihdejärjestöt Sote-järjestöissä on 1,3 miljoonaa jäsentä, 55 000 ammattilaista, 260 000 vertaistoimijaa ja puoli miljoonaa vapaaehtoista, joiden panos vastaa 21 000 henkilötyövuotta. Sosiaalipalveluista ne tuottavat noin viidenneksen, mutta osassa sosiaalipalveluja niiden osuus on jopa 60–90 prosenttia. Järjestöt ovat mukana arjessa, antavat osallistumisen ja vaikuttamisen väyliä ja valtavan määrän apua. Esim. Ensi- ja turvakotien liitto jäsenyhdistyksineen tukee odottavia ja vauvaperheitä jaksamisen pulmissa ja riskeissä kuten päihde- ja mielenterveysongelmissa, lähisuhdeväkivaltaa kokeneita, lapsia ja tekijöitä sekä tarjotaan apua erotilanteissa. 2023 apua sai yksilötapaamisissa noin 22 000 ja ryhmissä ja kohtaamispaikoissa oli yli 26 000 kohtaamista.

-esimerkiksi täällä Eloisan alueella toimii lapsi- ja perhejärjestöjä Ensi- ja turvakotien liiton jäsenjärjestöistä Viola väkivallasta vapaaksi, joka tekee väkivallan vastaista työtä, vauvaperhetyötä ja tukee perheitä erotilanteissa, Mannerheimin Lastensuojeluliiton jäsenyhdistyksiä, Pelastakaa Lapset, vammaisjärjestöjä, terveysjärjestöjen olka-toimintaa sairaaloissa, eläkeläisjärjestöjä, muistiyhdistyksiä, diabetesyhdistyksiä jne.

-tuki on hyvin monipuolista hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä aina vaativiin sosiaalipalveluihin. Puhun nyt esimerkit lapsi- ja perhejärjestöistä ja käytän esimerkkinä omaa järjestöäni Ensi- ja turvakotien liittoa. Kun tarjoamme ilmaiseksi matalan kynnyksen tukea vauvaperheryhmissä odottaville ja vauvaperheille, se tukee vanhemman jaksamista,

2

ehkäisee vauvan kaltoinkohtelua ja vahvistaa vauvan ja vanhemman hyvää suhdetta. Verkkopalveluissa Chateissämme, joita on vauvaperheille, vauvaperheet ja päihteet -teemalla, apua lähisuhdeväkivaltaan ja apua eroon voi kuka tahansa nimettömänä ja maksutta saada apua ammattilaisiltamme. Niistä voidaan ohjata tiiviimmän avun piiriin esim. lähisuhdeväkivallan vertaisryhmiin, yksilötapaamisiin tai kriisitilanteissa turvakotiin. Mitä varhemmin ihmiset saavat apua, sitä helpompi ongelmat on selättää. Tiedämme tutkitusti esim. että vauvan 1000 ensimmäistä elinpäivää hedelmöityksestä lähtien luovat perustan koko tulevalle elämälle. Auttamalla matalalla kynnyksellä ja varhain, järjestöt ehkäisevät ongelmien vaikeutumista, vähentävät inhimillistä kärsimystä ja yhteiskunnan kustannuksia.

Miten hyvinvointialueiden rakentaminen voi muuttaa järjestöjen tilannetta?

Sote-uudistus on Suomen mittavin hallinnollinen uudistus. Hyvinvointialueita 2023 alusta syntyi 21 ja Helsingillä on hyvinvointialueita vastaava rooli. Hyvinvointialueiden rahoitus perustuu pääosin valtion rahoitukseen ja pieneltä osin asiakas- ja palvelumaksuihin. Vuosina 2023 ja 2024 niiden talousarviot ovat merkittävästi alijäämäisiä. Rahoituslain mukaan hyvinvointialueiden on vakautettava taloutensa valtuustokauden aikana, mikä näkyy jo nyt osassa hyvinvointialueita suurina palvelujen leikkauksina.

Hyvinvointialueilla on erittäin suuri itsenäisyys tehdä omia ratkaisuja. Ne ovat rakenteeltaan, väestön tarpeilta, historialtaan ja kulttuuriltaan hyvin erilaisia. Osa on toiminut kuntayhtymämallilla ja osassa otetaan ensimmäisiä yhteistyön askeleita kenties

hyvin eripuraistenkin kuntien välillä. Syntynee 22 erilaisia palvelujen järjestämistapoja sisältävää hyvinvointialuetta. Järjestöille, etenkin valtakunnallisille, se merkitsee haastetta löytää oma paikkansa hyvin erilaisissa kokonaisuuksissa.

Muutos voi sisältää järjestöille myös mahdollisuuksia. Sote-lakipaketissa kunnat ja hyvinvointialueet veloitetaan yhteistyöhön hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien yleishyödyllisten toimijoiden kanssa ja käymään niiden kanssa hyte-neuvottelut kerran vuodessa. Niiden on edistettävä järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia. Suurin osa, myös Eloisa, on antanut järjestöille toimintaavustuksia, järjestöyhteistyötä ja kumppanuuksia on rakennettu. Kun hyvinvointialueiden talousarviot ovat hyvin alijäämäisiä ja PM Orpon hallitus leikkaa rahoitusta edelleen, osa hyvinvointialueista on alkanut leikata sote-palveluja, keskittyä vain lakisääteiseen ja omaan toimintaan. Kysymys kuuluu, miten järjestöille ja niiden osaamisen hyödyntämiselle käy tässä muutoksessa. Sitä siis tutkin.

Tulevat sote-järjestöjen rahoituksen leikkaukset

Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) pelitoiminnalla hankittuja tuottoja käytettiin vuodesta 1938 vuoteen 2017 asti sote-järjestöjen kautta terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen. RAY oli sosiaali- ja terveystieteiden perustama organisaatio tuottamaan järjestöille rahoitusta ja niiden keskeisin rahoittaja koko toimintansa ajan. Meille kaikille ovat tuttuja mainokset kansanterveydelle ja suomalainen voittaa aina.

Vuoden 2017 alusta Veikkauksen, Raha-automaattiyhdistyksen ja Finntoton rahapelitoiminnot yhdistettiin. Syntyneelle uudelle Veikkaukselle määriteltiin

3

monopoliasema rahapeleissä. Edunsaajille tulevat tuotot ovat olleet korvamerkittyjä tähän tarkoitukseen valtion talousarviossa.

Vuoden 2024 alusta tilanne muuttui, kun avustusjärjestelmää uudistettiin ja Veikkauksen tuotot siirtyivät yleiskatteelliseksi valtion budjettiin, niitä ei enää korvamerkitty järjestöille.

Järjestöjen huoli: muutos vahvistaa merkittävästi julkisen vallan asemaa suhteessa järjestöihin ja voi tuottaa järjestöjen autonomiaa vaarantavaa poliittista ohjausta. Se antaa myös mahdollisuuden leikata järjestöjen rahoitusta osana valtion budjettia ihan kuin mitä tahansa muutakin momenttia. Tätä päättäjät pitivät pienenä riskinä. Se ei ollut pieni riski: kun PM Orpon hallitusohjelmaa tehtiin ja linjattiin erittäin suurista julkisten menojen leikkauksista säästöjen nimissä, ne kohdistuivat erittäin mittavina myös sote-järjestöihin. Nyt sote-järjestöjen rahoitus on 387 m€, se on 2027 enää 257m€ eli 130 m€, joka kolmas euro järjestöjen rahoituksesta leikkautuu. Paradoksi on se, että hallitusohjelmassa korostetaan monin paikoin järjestöjen tärkeyttä ja hallitusohjelman taulukko-osasta löytyvät nämä valtavat leikkaukset.

Tämä poikkeaa täysin aikaisemmasta järjestöihin suhtautumisesta ja tulee vähentämään merkittävästi järjestöjen toimintaa. Se, miten leikkaukset kohdistuvat ei vielä tiedetä. Asiaa valmistelee sosiaali- ja terveystieteiden avustuskeskus STEA ja

lisäksi STM asetti selvityshenkilön pohtimaan asiaa.

Sote-järjestöt palvelujen uudistajia ja kehittäjiä

Sote-järjestöille on muodostunut palvelujen ja uusien tuen muotojen kehittäjän ja innovaattorin rooli. Esimerkiksi monet päihdepalvelut, ensikotitoiminta sekä perhe- ja lähisuhdeväkivallan palvelut ovat järjestöjen varassa, niitä ei julkiselta löydy eivätkä ne ole markkinoilla. Kun järjestöjen rahoitusta leikataan, vaarantuuko myös uuden kehittäminen, kuka tarttuu uusiin ongelmiin ja kehittää uutta. Ihmiset eivät pärjää ilman järjestöjen tukea ja hyvinvointialueiden kulut kasvavat. Kuinka paljon näissä muutoksissa häviää helposti saatavaa, ilmaista arjen tukea ihmisille ja ketkä ihmiset jäävät ilman apua, jää nähtäväksi.

4)Savonrantalaista vieraanvaraisuutta

Savonrannan ihmiset olivat tosi ystävällisiä ja auttavaisia kaikessa. Yhtenä päivänä juttelin lähellä Ruusintorppaa olevan naapuritalon rouvan kanssa ja ihastelin heidän pihansa kauneutta. Hän harmitteli, ettei ehdi riittävästi mennä lakkasoille, kun ne ovat lakkoja keltaisenaan, kun pitää käydä töissä. Mietin ääneen, uskaltaisikohan sitä lähteä kokeilemaan onneaan vieraalle suolle. Parin päivän päästä, kun kuljin samaisen talon ohi, rouva juoksi nopeasti ulos ja perääni ja totesi: ” Tässä sinulle maistiaislakkoja, kun en vienyt sinua lakkasuolle, vaikka olisi pitänyt se kokemus tarjota.” Näin voi tapahtua vain Savossa!

5) Poika ja pappa -kirjasen valmistelu

Tutkimussuunnitelman tekeminen valmiiksi vei olettamaani enemmän aikaa. Poika ja pappa - kirjasen luonnostelussa pääsin Ruusintorpan aikana vasta hyvään alkuun. Siitä on kuitenkin hyvä jatkaa ja kokonaishahmotelma on nyt olemassa.

6) Äitini suvun juurilla

Perustelin hakemustani myös sillä, että halusin tutustua tarkemmin äitini lapsuusmaisemiin Savonlinnan seudulla. Hän oli syntynyt Pihlajanlahdessa lähellä Savonlinnaa ja äidin puolen suku on haudattuna Savonlinnaan. En ollut aikoihin käynyt näillä haudoilla ja epäilin, mah danko niitä enää löytääkään. Onneksi seurakuntien hautaustoimistoilla on hyvät kartat ja sieltä sain hyvät ohjeet. Löysin isovanhempieni, setäni ja kahden tätini haudat. Syksyllä teen tyttärelleni ja pojalleni valokuvakirjat, joissa kerron äitini ja isäni suvun vaiheista ja ihmisistä. Tämän suvun juurilla olemisen aineistot tulevat olemaan tärkeä osa noita kirjoja.

Iso kiitos Kansan Sivistysrahastolle mahdollisuudesta nauttia Ruusintorpassa kirjoittamisen ja luonnon rauhasta! Toivottavasti sinne voi vielä joskus palata uudelleen.

Vantaalla 27.7.2024

Riitta Särkelä
YTT, sosiaalineuvos
Ruskokuja 10 i
01620 Vantaa

